

MED GERNINGSMANDENS ØJNE

Et undervisningsmateriale om officer Per Sørensen's breve fra Østfronten

VENDSYSSEL
HISTORISKE
MUSEUM

Lærervejledning

Suppler din undervisning med et besøg fra skoletjenesten

I forløbet "Med gerningsmandens øjne" tilbyder Skoletjenesten ved Vendsyssel Historiske Museum et forløb af to timers varighed på jeres skole. Undervisningen er en blanding af oplæg fra en ekstern underviser og små elevengagerende øvelser, der tager udgangspunkt i SS-manden Per Sørensens breve og arbejdet med Holocaust. Se mere på: skoletjenesten.dk/tilbud/med-gerningsmandens-oejne

Skoletjenesten ved Vendsyssel Historiske Museum tilbyder derudover en række undervisningsforløb og byvandring med udgangspunkt i Besættelsestiden. Find alle vores tilbud på: skoletjenesten.dk/vendsyssel-historiske-museum

ISBN: 978-87-89904-60-3

Redaktion: Lone Venderby

Layout: Kim Larsen

Korrektur: Peter Gravers Nielsen

Skoletjenesten ved Vendsyssel Historiske Museum

Oplag: 500

Udgivelsesår: 2023

Oplev historiens vingesus på egen hånd

På Vendsyssel Historiske Museum og Nordjyllands Kystmuseum er der rig mulighed for at lære mere om Besættelsestiden i Vendsyssel. Gå på opdagelse i museernes udstillinger, eller besøg Bunkermuseet i Hirtshals eller Bangsbo Fort i Frederikshavn. Materialet er udarbejdet i samarbejde med Nordjyllands Kystmuseum, som blandt andet har stillet de originale kilder til rådighed, der bruges i hæftet.

Tak til Nordjyllands Kystmuseum, der har givet adgang til Per Sørensens breve.

Forsidefoto: Per Sørensen i ss-uniform.
Foto: Frihedsmuseets fotoarkiv.

Bagsidefoto: Per Sørensen ca. 1940.
Foto: Historisk Arkiv Hjørring.

Hæftet indeholder otte kilder samt arbejdsopgaver til arbejdet med Holocaust og 2. Verdenskrig. Kilderne er et lille udpluk af de mange breve, som den danske officer i Frikorps Danmark Per Sørensen skrev hjem til sine forældre, der boede i den lille nordjyske by Østervrå. Der er tale om et unikt kildemateriale fra et lokalt øjenvidne til en af verdenshistoriens mest grufulde slagmarker. Materialet er velegnet til arbejdet med et prøveforberedende produkt i udskolingen. Til hver kilde finder I forslag til arbejdsopgaver, der skal hjælpe eleverne med at forstå de, til tider, lidt svære tekster. Ord, der er markeret med **fed skrift**, bliver uddybet i ordforklaringen bagerst i hæftet.

Formål: Hæftets overordnede mål er at give eleverne et indblik i, hvorledes en tilsyneladende helt almindelig dansk mand fra Vendsyssel kan ende som en del af den nazistiske krigsmaskine under 2. Verdenskrig.

Faglige mål: Materialet er målrettet historieundervisningen i 8.- 9. klassetrin med fokus på begrebet historisk empati og arbejdet med brevet som historisk kilde.

Didaktiske overvejelser: Gennem brevene får vi et indblik i den radikaliseringsproces, Per gennemgår. Selvom brevene bringer os tættere på at forstå, hvorledes et fænomen som Holocaust kunne finde sted, er 2. Verdenskrigs forbrydelser mod menneskeheden dog så ekstreme, at vi nok aldrig bliver i stand til at forstå dem fuldt ud. I arbejdet med kilderne er det derfor vigtigt at pointere, at vi i dette tilfælde er nødt til at acceptere det uforståelige, som når Per fx beskriver krigsforbrydelser som noget fornøjeligt, og nedskydningen af 300 polakker omtales side om side med hverdagsagtige beskrivelser af, hvordan soldaterne vasker deres tøj.

Et brev er ikke en én-til-én gengivelse af de faktiske begivenheder. I jeres kildekritiske overvejelser kan der fx lægges vægt på, at Per ikke kan skrive frit, da brevene er underlagt censur. De er desuden skrevet til en særlig modtager, nemlig Pers forældre. Brevene udtrykker generelt en enorm begejstring for krigen og det ideologiske tankegods bag. Tilsyneladende skammer Per sig ikke over – eller prøver at skjule – de krigsforbrydelser, som han er vidne til eller ligefrem deltager i. Han fortæller fx om, hvordan civile og mentalt handicappede bliver dræbt på brutal vis. Disse omstændigheder har vi ingen grund til at betvivle. Derfor er Pers breve et stærkt vidneudsagn fra et menneske, der i sit møde med nazismens propaganda og verdensanskuelse bliver radikaliseret og handler efter et moralsk kompas, der ligger langt uden for både samfundets gængse normer og internationale konventioner om krigens regler.

Forberedelse: Arbejdet med kilderne skal placeres i et sammenhængende forløb om 2. Verdenskrig, da eleverne ikke kan forholde sig til brevenes indhold uden en forforståelse for perioden. Som start på forløbet kan I med fordel se udsendelsen "Rejsen til Slagmarken" på DR, som blandt andet handler om Per Sørensens breve:

Indledning

På de næste sider skal I arbejde med officeren Per Sørensen og de oplevelser, han havde under 2. Verdenskrig. Hver gang I møder et ord, der er skrevet med **fed skrift**, som I ikke forstår, kan I få hjælp ved at slå op i ordforklaringen bagerst i hæftet.

D. 24. september 1913 fik lægen Jens Sørensen og Anna Nicoline Marie Sørensen en søn, som de gav navnet Per. De flyttede til Tårs ved Hjørring og boede der indtil 1920, hvor de flyttede til Østervrå. Her boede de indtil 1960, hvor de bosatte sig i Løkken. Pers barndomshjem var tilsyneladende trygt og kærligt og uden de store mangler.

I 1932 blev Per student og valgte herefter en karriere inden for militæret. 1940 var han premierløjtnant i Viborg. I sommeren 1941 meldte Per Sørensen sig til **Frikorps Danmark**, som var en militær enhed af danske frivillige, der kæmpede på **Østfronten** under 2. Verdenskrig. **Frikorps Danmark** kæmpede for tyskerne og var underlagt

en særlig nazistisk enhed i det tyske militær kaldet SS. Per valgte ifølge ham selv at melde sig til frikorpset, fordi han ønskede at bekæmpe **kommunismen**.

I tiden 1941-1945 sendte Per et stort antal breve hjem til familien i Østervrå. Gennem disse breve får vi et indblik i livet for de danske østfrontfrivillige. I brevene fortæller Per om både stort og småt. Om kammeratskab, uddannelsesforløb og korpsets deltagelse i både krigshandlinger og **krigsforbrydelser**. Helt til det sidste fortæller Per om sin begejstring for krigen, og på intet tidspunkt udtrykker han tvivl om, hvorvidt han kæmper på den rigtige side.

I hæftet finder I et lille udvalg af Pers breve. For at gøre læsningen lettere, har vi oversat brevene til nutidsdansk. På tidslinjen nedenfor får I et overblik over nogle af de ting, Per oplever, efter han vælger at blive en del af **Frikorps Danmark**.

Soldater fra **Frikorps Danmark** aflægger ed på Langenhorn kaserne i Tyskland. Forrest til venstre ses Per Sørensen.
Foto: Frihedsmuseets fotoarkiv.

Tidslinje over vigtige begivenheder i Pers oplevelser under 2. Verdenskrig

1941: 8. juli giver den danske regering tilladelse til, at medlemmer af den danske hær kan melde sig som frivillige til **Frikorps Danmark**. Per er en af dem, som melder sig, og 19. juli rejser han blandt de første frivillige fra Danmark til Langenhorn kaserne ved Hamborg, hvor han påbegynder sin uddannelse.

1941: I september bliver Per og det øvrige **Frikorps Danmark** overflyttet til den Polske by Treskau (i dag Owińska). Kasernen, de bor på, er et tidligere kloster og sindssygehospital.

1941: I november kommer Per på uddannelsesophold i Bad Tölz i Tyskland. Her bliver han blandt andet undervist i faget verdensanskuelse, hvor han udsættes for massiv nazistisk propaganda.

1942: Per bliver udnævnt til leder af **Frikorps Danmarks** 1. kompagni.

1942: I maj bliver frikorpset sendt til den såkaldte Demjansk-kedel i det nordvestlige Rusland, hvor de deltager i hårde kampe. På **Østfronten** kæmpede tyskerne under et sæt særlige regler, der bestemte, at krigs- og folkedråbforbrydelser ikke skulle straffes, så længe forbrydelserne blev begået mod fremmede racer.

1942: 2. juni dør lederen af **Frikorps Danmark**, Christian Frederik von Schalburg, under kamphandlinger i Rusland. Schalburgs død er et stort personligt tab for Per og de øvrige danskere på **Østfronten**.

1942: Per opholder sig kortvarigt i byen Bobruisk i Hviderusland, der er hjemsted for en jødelejr, hvor danske soldater har vagt-tjeneste. I jødelejren udsættes fangerne for ekstrem vold og mishandling. Lejren ekssi-

sterer kun i 16 måneder i 1942-1943. Kun 91 af lejrens 1500 fanger overlever opholdet.

1943: **Frikorps Danmark** bliver nedlagt, men mange af de frivillige bliver på **Østfronten**, som en del af Regiment 24 Danmark. Regimentet hørte under **SS** Division Nordland, der bestod af udenlandske Østfrontfrivillige. Per får sit eget kompagni under regimentet.

1943: Pers kompagni deltager i bekæmpelsen af oprørsgrupper – såkaldt **partisanbekæmpelse** - i Kroatien. Øjenvidnet Anders, der er med i 1. kompagni, som Per Sørensen er chef for, fortæller, at Pers kompagni udsletter en hel landsby ved at skyde civilbefolkningen eller lade dem brænde ihjel.

1945: I april udnævnes Per til regimentschef i **SS** Division Nordland.

1945: 24. april under slaget om Berlin bliver Per dræbt af et skud i baghovedet. Han bliver begravet på en lokal kirkegård.

1968: Pers lig bliver gravet op og kremeres. Urnen bliver nedsat på familiens gravsted i Løkken.

Per Sørensens gravsted i Løkken, 2022.
Fotograf: Allan Sørensen.

Pers første møde med den tyske krigsmaskine

Efter ankomsten til Tyskland, hvor Per skal begynde sin uddannelse i det tyske militær, skriver Per til sine forældre og fortæller om rejsen til Tyskland.

Kilde 1. Langenhorn kaserne, Hamborg 30. juli 1941

"I forstår jo, at jeg på grund af den censur, som følger med enhver krig, ikke kan give jer de oplysninger, som I gerne ville spørge om, ligesom I også må afholde jer fra at stille spørgsmål af militær og politisk art. Jeg har det udmærket og har ikke været så glad og tilfreds i årevis. Jeg har fået en meget smuk og ansvarsfuld stilling, som jeg glæder mig til at virke i. (...) I det hele taget hersker der et godt kammeratskab (i modsætning til hjemme), og alle er hjælpsomme og flinke til at give gode råd. (...) På Hellerup station hilste jeg på Anne-Lise Lund. Dér på stationen

gik det først rigtigt op for mig, at nu havde tilværelsen atter fået en mening. Det var da en dame overrakte mig en buket rød-hvide nelliker og med tårer i øjnene sagde 'Tak, tak!'. I kan tro, at i det kommende Europa vil der kun blive plads til folk, der har vist viljen til at være med til at skabe det. Alene derfor er vor plads her og ingen andre steder. (...) Til slut for denne gang vil jeg blot sige til mor, at jeg ville ønske, du kunne se mig nu. Så ville du ikke være så ked af det, men tværtimod stolt over, at jeg er med i dette. Mange hilsner. Jeg skriver snart igen. Per"

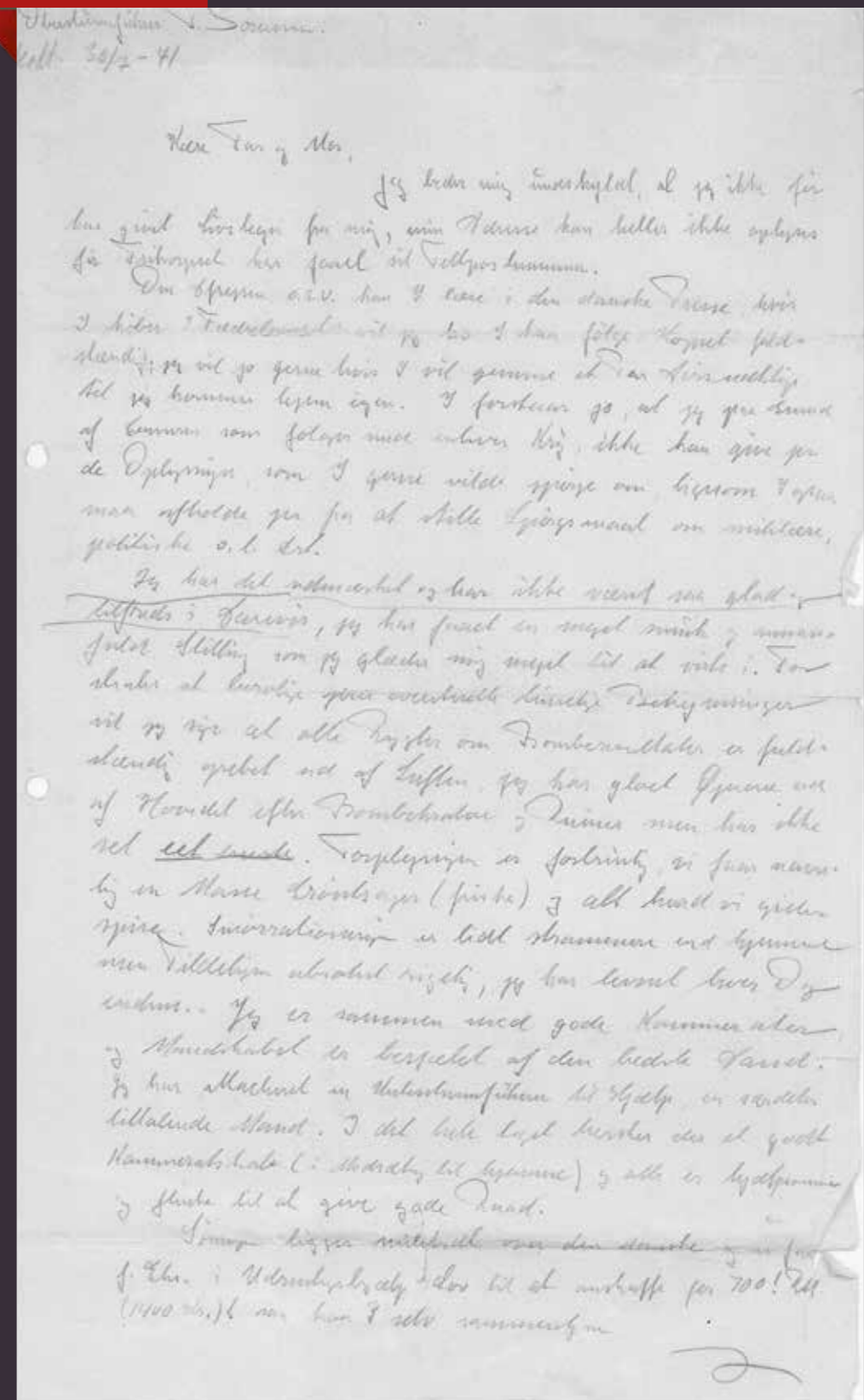

Den første bataljon af Frikorps Danmark afrejser fra Hellerup Station 19. juli 1941. Læg mærke til menneskerne på perronen. Hvad gør de med hænderne?
Foto: Frihedsmuseets fotoarkiv.

Opgaver til kilde 1

- Hvad tror du, Per undlader at fortælle pga. censur?
- Hvorfor vælger Per ifølge brevet at tage til Østfronten?
- Hvorfor tror du, damen på stationen takker Per?
- Hvad mener Per med sætningen: "i det kommende Europa vil der kun blive plads til folk, der har vist viljen til at være med til at skabe det"?
- I slutningen af brevet skriver Per, at hans mor er ked af det. Hvorfor tror du, hun er ked af det?

Kilde 1

Den nazistiske arvelære

I efteråret 1941 er Per under uddannelse, inden han skal sendes videre til fronten. På uddannelsen lærer han ikke kun militære færdigheder, men uddannes også i den nazistiske ideologi og **arvelære**.

Kilde 2. Treskau (Owińska), Polen, 25. september 1941

"Kære far og mor! I hast et par ord. Jeg har lige erfaret, at en Untersturmführer skal på tjenesterejse til København og rejser om en times tid. Han får dette med, altså uden om censuren. Vi ligger nu i Treskau ca. 15 km uden for Posen ved Warthe-floden.

Kasernen her er en forhenværende idiotanstalt og desuden et forhenværende kloster. Da tyskerne rykkede ind her, skød de alle idioterne og indrettede så anstalten til en meget pæn **SS**-kaserne."

Russiske jøder i Treskau, hvor Frikorps Danmark var indkvarteret i 1941-1942. Jøderne på billedet var formentlig slavearbejdere.

Foto: Frihedsmuseets fotoarkiv.

Opgaver til kilde 2

- Hvem tror du, idioterne, der boede på anstalten i Treskau, før tyskerne rykkede ind, var?
- Hvorfor tror du, Per ikke tager afstand fra, at tyskerne "slog alle idioterne ihjel"?
- Forklar med egne ord og hjælp fra ordforklaringen bagerst i hæftet, hvad den nazistiske **arvelære** går ud på.

Kilde 2

Treskau 25/9 1941

Kære Far og Mor,
 og Glad at Der End, jeg har lige erfaret, at en Untersturmführer skal på tjenesterejse til København og rejser om en times tid, han får dette med, altså uden om censuren.

Vi ligger nu i Treskau (polsk: Owińska) ca. 15 km uden for Posen ved Warthe-floden. Kasernen her er en fhr. Idiotanstalt og desuden et fhr. kloster, da tyskerne rykkede ind her skød de alle idioterne og indrettede som kasernen til en meget pæn SS-kaserne. Antagelig bliver vi her i længere tid, jeg tror vist at det bliver til Februar 1942. Vi skal nemlig nu motoriseres og denne Eudring kræver en ganske særlig Specialuddannelse, at det vil være utænkeligt der. Det vil altså sige, at vi først kommer med i en evt. Forårsoffensiv.

Jeg har fået jeres brev, og oven i købet den 24/9, at var jo fint afpasset. Fortsættelsen blev ikke trykt på særlig bladen.

Jeg har lige at Der Dyr opført i jeres ved 6. Kp. der nu ligger i en Landsby Relant (polsk: Giermonah) ca. 5 km herfra. Det var her der Dyr, jeg boede hos en bygh Ingeniør Fogel, og blev berørtet på det bedste. Heres 2 Dyr ca 15 og 20 for forsøgte at lære mig polsk, men det er et særligt ufatteligt spørgsmål, de eneste ordene jeg fik lært var drevedobry = God Morgen og jajha = Ja. Den Søndag var jeg involveret til en

Uddannelsen til drabsmand

Hitlers vision var at skabe et tysk stor-rige for det **germanske** folk. Han ville bygge et fællesskab, hvor andre folkeslag blev **dehumaniseret**, og hvor fællesskabet var vigtigere end det enkelte menneske. Under sit uddannelsesophold i Polen fortæller Per sine forældre om, hvorfor han mener, at han kæmper for den rigtige sag.

Kilde 3. Treskau, (Owińska), Polen, 3. oktober 1941

"Det glæder mig meget at høre, at mor har vænnet sig til tanken om, at jeg har taget springet. Vi ved jo alle, at vi er **lidet estimerede** derhjemme, selv på allerhøjeste sted. Men vi har selv den overbevisning, at vi arbejder for Danmarks bedste, og det er os nok. Den tanke, som gennem de senere år er modnet i det tyske folk om at danne et **germansk** rige, vil sikkert til slut blive virkelighed. Tanken er jo så rigtig og smuk, at den er snublende nær. Jeg ved godt, at det synspunkt, der er grundlæggende derfor,

ikke er velset eller overhovedet forstået derhjemme, nemlig at enhver må føle sig først som **germaner** og først derefter som dansk eller norsk osv. Uden denne erkendelse, som man kun når frem til ved nøjere overvejelse, bliver det hele til noget halvt. Dette betyder jo ingeniende nogen selvudslettelse, kun en indordnen sig under det fælles bedste, og altså en erkendelse af den sande **National-socialisme** (der ikke har noget med noget bestemt parti at gøre). Helhedens vel går forud for den enkelte."

Opgaver til kilde 3

- Hvad betyder det, at Per har taget springet?
- Per taler i brevet om at føle sig som en germaner. Hvad kan grunden være til, at Per skriver, at man bør føle sig mere som germaner end som dansker?
- Hvem taler Per om, når han taler om det fælles bedste og helheden?
- Hvordan skulle man ifølge den nazistiske ideologi behandle de mennesker, der ikke var en del af det germanske fællesskab?
- Forklar vha. din viden om nazistisk ideologi, hvad Per mener med sætningen: "Helhedens vel går forud for den enkelte".
- Hvad er budskabet på plakaten? Sammenlign dette budskab med kilde 3.

Hverveplakat for at få folk til at melde sig til Frikorps Danmark. Plakat: Rigsarkivet.

Kilde 3

maa vist være det mindste, der kan gøre det; der er bare den Hæge ved det, at Folk her er meget ubillige til at sælge deres Fjender, men Hauptmannführer Martinus har 2 Døds god Tolak, de vil sikkert kunne gøre Under- værker.

Her i dette Øjeblik modtager Peres Brev af 31/8! at her altsaa værd en god Blomst undervejs. I dette Brev skriver du om flere Ting, og forlængst har bemærket, f. Eks. min Skindbog som du snart har vist paa i en Blomst med o.s.v. Du har forstaaet at Forten er noget uuelkommen, og du jo tidligere har modtaget Peres Brev skrevet efter den 31/8. Forrest: Du, der er fornyet med 40 Dø i Trimmerhus, (det hængende der nymmerede hun komme paa Tale er 20.) her til- mældende ikke været elummet i det Meerhed "Seiffert, O. K. W." mangler.

Du maa gratulere med "Lølleren" det skal nok vise sig at være en god Tude, for kvornen end Krigen sluttes, vil det jo altid være noget inden Døren kommer i fri Handal, det bliver naturligt sin fjend Fortrækningspro, men der faar Selv gang til at forny sig.

Det glæder mig meget at høre, at mor har vænnet sig til Tanken om at jeg har taget Springet. Vi ved jo alle at vi er lidet estimert derhjemme selv paa aller- højeste Sted, men vi har selv den Overbevisning at vi arbejder for Danmarks Bedste og det er os nok. Den Tanke der gennem de senere Aar er modnet i det tyske Folk om at danne et germansk Rige vil sikkert til Slut blive Virkelighed. Tanken er jo saa rigtig, og snart at den er snublende nær; og ved godt at det Synspunkt, der er grundlæggende derfor ikke er velset eller overhovedet forstået derhjemme, men det er sikkert at enhver man føle sig først som Ger-

Besøg i koncentrationslejren Dachau

I 1942 er Per på uddannelsesophold i Bad Tölz i Tyskland. Under uddannelsesopholdet besøger de blandt andet **koncentrationslejren** Dachau.

Kilde 5. SS-junkerskolen i Bad Tölz, Tyskland, 23. januar 1942:

"Forleden dag var vi ude at se en stor idiotanstalt ved München og høre et **arvelære**-foredrag. Det var fantastisk at se den bunke menneskevrag, der var samlet der. Det er bare mærkeligt, at man vil holde liv i dem. Bagefter var vi i den berømte **koncentrationslejr** Dachau og så den fra ende til

anden. Det var en stor oplevelse at se. I ved jo hvad man i Danmark mest hører om K.Z.-lejre. Det er ligesom alt andet løgn fra ende til anden. I gør jer ingen forestilling om den fantastiske orden og renlighed, som hersker dér – og om det arbejde, der præsteres."

Koncentrationslejren Dachau.
Foto: Frihedsmuseets fotoarkiv.

Opgaver til kilde 5

- Undersøg, hvad der foregik i **koncentrationslejren** Dachau under 2. Verdenskrig. Brug kun oplysninger fra hjemmesider, hvis oplysninger, du vurderer, man kan stole på.
- Begrund hvorfor du mener, at man kan stole på oplysningerne på den hjemmeside, du har benyttet.
- Sammenlign de oplysninger, du har fundet om Dachau, med Pers beskrivelse af stedet.
- Hvad kan årsagen være til, at Per beskriver Dachau i så positive vendinger? Tror du, han bevidst lyver, eller fortæller han om besøget, som han oplevede det?
- Hvad kan Per have af årsager til ikke at fortælle, hvad der i virkeligheden foregår?
- Hvis du var udsendt i krig og var vidne til **krigsforbrydelser**, ville du så skrive hjem om dine oplevelser?

Kilde 5

igjældighed; en drørlig tur med at for den gængsle godde igennem med sine, og hvor ikke det gjorde videre godt der der aller kom liv i den.

Forleden Dag var vi ude at se en stor Idiotanstalt ved München og høre et Arvelæreforedrag, det var fantastisk at se den bunke Menneskevrag der var samlet der, det er bare mærkeligt at man vil holde liv i dem. Bagefter var vi i den berømte Koncentrationslejr Dachau og så den fra ende til anden. Det var en stor Oplevelse at se; I ved jo hvad man i Danmark mest hører om K.Z. Lejr, det er ligesom alt andet Løgn fra ende til anden. I gør jer ingen Forestilling om den fantastiske Orden og Renlighed, der hersker der og om det Arbejde der præsteres.

Jeg har lige en faul Per for det, han har oven i købet afventet en Tabbe, det er jo en gammel brud af, det er mere mærkeligt, at han skal for sine Smas klinger for mig.

Når jeg har skrevet, Læsearbejde næsten sig, og skal skrive næsten sig, var hvorfor jeg har kommer her, men den vil være blot min succes og naar 1/2 nummer af Lilla er ved foruden gennem den dette naar frem) 4050.

Kilden til for alle sligt

Per

Civilbefolkningens levevilkår på Østfronten

I efteråret 1944 var den tyske hær på tilbagetog, og de **sovjetiske** styrker nærmede sig Tyskland. I de tyskebesatte områder på **Østfronten** levede de tyske tropper bl.a. af at udplyndre civilbefolkningen, og i nogle tilfælde var danskere med til at udslette hele landsbyer. Dette blev accepteret, fordi de slaviske folk, der boede i de besatte områder, ikke var en del af den **germanske** race.

Kilde 7. Im Felde (i felten) 21. oktober 1944:

"Kære far, mor, Grete og Adolf!* Hermed i hast et lille livstegn. Om det overhovedet går igennem ved jeg ikke. Postgangen er jo p.t. noget problematisk. Som I vel har forstået af Radioen, har vi vort at gøre i øjeblikket: **De røde** presser på med vældige styrker, så at sige hver dag (og nat med for resten) og det giver jo anledning til beskæftigelse. Forleden afslog vi et virkeligt "Grossangriff" (storangreb), hvor vi bl.a.

knækkede 8 pansere og hentede 10 slagflyvere ned, foruden at 'Ivan' efterlod i hundredvis af talte døde foran os (...) Forplejningen er p.t. helt ovenud, da vi jo til dels også 'lever af landet'. Den daglige kost er hønsekødssuppe, gåse-, ande- eller flæskesteg osv. Vejret er desværre dårligt. Regntiden er sat ind og pløret tiltager dagligt (...) Her går alt for så vidt godt. Hilsen Per"

Formentlig Frikorps Danmark ved fronten. De plørede veje var et stort problem.

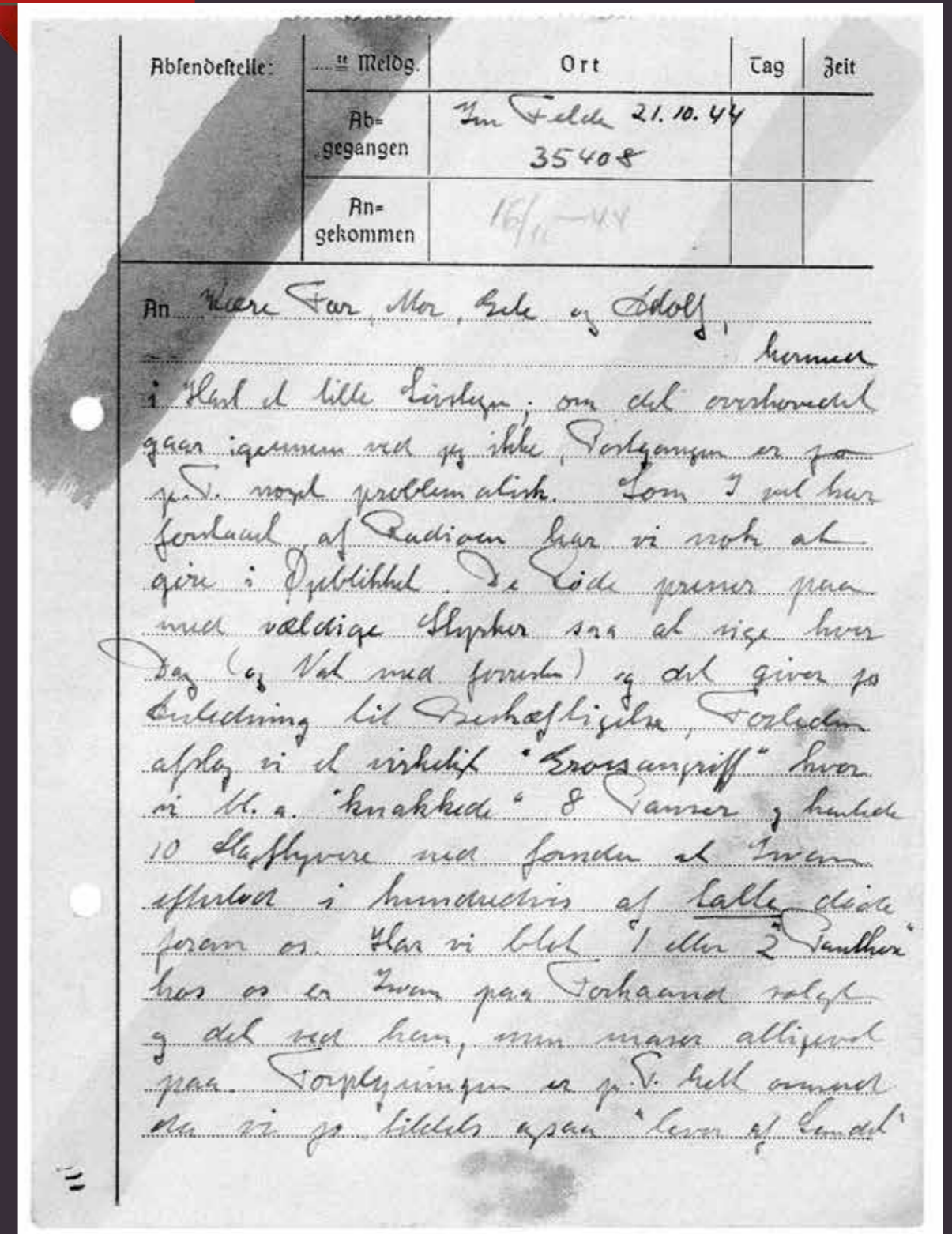
Foto: Frihedsmuseets fotoarkiv.

Opgaver til kilde 7

- Hvem er **De røde** og **Ivan**, som Pers kompagni kæmper mod?
- Hvad får Per og hans kompagni at spise?
- Hvad tror du, Per mener med, at de 'lever af landet'?

*Grete er sandsynligvis Pers søster (Anna Margrethe), og Adolf er Pers nevø. I virkeligheden hedder nevøen Jens Aksel, men Per kalder ham Adolf, fordi han er født på Hitlers fødselsdag d. 20. april.

Kilde 7

Pers sidste brev

I april 1945 vidste alle, at Tyskland ville tabe krigen. De sovjetiske tropper nærmede sig Berlin, og herhjemme spekulerede mange på, om det ville blive **Sovjetunionen** eller **De allierede**, der ville befri Danmark. 5. maj 1945 blev det meste af Danmark befriet af britiske tropper, mens Bornholm blev besat af **sovjetiske** tropper indtil 5. april 1946. Pers sidste brev til sine forældre handler om forholdet mellem øst og vest i krigens sidste dage.

Kilde 8. Im Felde (i felten), Tyskland, 8. april 1945:

"Samme dags eftermiddag var jeg sammen med alle korpsets kommandører befalet til korpsskvarteret, hvor **Reichsführer-SS Heinrich Himmler** holdt os et foredrag over situationen. Han lovede os ikke noget. Han betonedede, at han ikke var profet. Han indskærpede os, at vi havde at holde blikket rettet mod øst. Hvad der skete i vesten, måtte ikke interessere os. Hvis **Østfronten**

brød sammen, ville alt blive kaos og verdenshistoriens største tragedie udspilles (det er jo, hvad vi, der har set **Den Røde Armé** og **bolsjevismens** metoder alle véd!). Det er jo en smuk, men for Tyskland frygtelig selvopofrende opgave at dæmme op mod Øst selv på bekostning af tab mod vest, men det vil vel først vore efterkommere forstå!"

Opgaver til kilde 8

- Hvorfor tror du, **Heinrich Himmler** mente, at det var vigtigere ikke at tabe **Østfronten** end Vestfronten?
- Hvad tror du, Per mener med **Den Røde Armé** og **bolsjevismens** metoder?
- Hvis Per var sluppet levende ud af Berlin, hvordan tror du så, hans liv havde artet sig?
- Hvis Per havde overlevet 2. Verdenskrig, mener du så, at han burde være blevet straffet efterfølgende?
- Almindelige østfrontfrivillige blev typisk tildelt 5 års fængsel. Synes du, at det er en passende straf?
- I dag retsforfølges personer i Tyskland stadig for krigsforbrydelser begået under 2. Verdenskrig. Hvad kan årsagerne være til, at man finder det nødvendigt stadig at straffe personer for forbrydelser begået for over 70 år siden?

Hverveplakat for Waffen-SS.
Foto: Frihedsmuseets fotoarkiv.

Kilde 8

Modbrev 26/4 - 45
Im Felde 8/4 1945
37826 H.

Kære Far, Mor, Sids og Adolf
Hermed en Søndagsbrev
Vi har nu faaet et pragtfuldt Sommervejr her i Form
nærmest klar, blødt, frokostvarmt osv. er kommet og
det er blevet lunere i Sydt. Jeg har faaet en hel
Del Ersatz og har nu over 600 Mand igen og en
Mange dygtige Vaaben, men det skal jo ingen Hem-
melighed være at det kniber med Brønnen. Dette er
overhovedet et af de alvorlige Problemer i Jylland.
Jeg Saur Sonndags inspicerede vor kommanderende
General den berømte Obergruppenführer, General der W. 49
Felix Heiner Schwaiblmair. Han var meget tilfreds
med det han saa og roste os alle. Søndags
Eftermiddag var jeg sammen med alle korpsets Kom-
mandører befalet til korpsskvarteret hvor R.F. 49 Hein-
rich Himmler holdt os et foredrag over situationen.
Han lovede os ikke noget idet han betonedede
at han ikke var profet. Han indskærpede os, at
vi havde at holde blikket rettet mod øst; hvad
der skete i Vesten maatte ikke interessere os. Hvis
Østfronten brød sammen vilde alt blive kaos og
Verdenshistoriens største tragedie udspilles (det er jo
hvad vi, der har set den røde Armé og Bolsjevismens
metoder, alle véd!) Det er jo en smuk men
for Tyskland frygtelig selvopofrende Opgave at

Ordforklaring

Arvelære: Nazisternes arvelære byggede på idéen om, at den "ariske" eller "germanske" race var bedre end andre racer. Derfor blev der i 1935 indført en lovgivning i Tyskland, Nürnberglovene, der skulle sikre, at den "ariske" race ikke blev blandet med fx jødiske folk. Det blev fx forbudt for en jøde at gifte sig og få børn med en arisk tysker. Nazisterne mente også, at mennesker med mentale og fysiske handikaps ikke skulle sætte børn i verden.

Bolsjevisme: Gren inden for den russiske kommunisme. Læs mere om kommunisme nedenfor.

Dehumanisering: Umenneskeliggøre. Før og under 2. Verdenskrig forsøgte det nazistiske styre i Tyskland at dehumanisere befolkningsgrupper som fx jøder, homoseksuelle og store dele af befolkningen i de besatte områder øst for Tyskland. På den måde blev det lettere at gøre skade på disse befolkningsgrupper, da de ikke lænere blev opfattet som rigtige mennesker.

Den røde Arme/ De røde: Sovjetunionens hær.

Det polske felttog: Det tyske angreb på Polen i efteråret 1939.

Frikorps Danmark: Militær enhed af danske frivillige, der kæmpede på tysk side på Østfronten under 2. Verdenskrig. Fra 8. juli 1941 til 29. august 1943 var det fuldt tilladt for danske militærpersoner at melde sig til Frikorps Danmark. Frikorps Danmark hørte under Waffen-SS. Læs mere under SS.

Germaner: Romersk betegnelse for nord-europæiske folkeslag fra lande som Tysk-

land, Skandinavien og Holland. Ifølge den nazistiske ideologi var den "germanske" eller "ariske" race bestemt til at være herrefolk over underlegne racer som fx jøder og slaviske folk, der boede i de besatte områder øst for Tyskland.

Holocaust: Det systematiske folkedrab, som det tyske styre udførte under 2. verdenskrig, på blandt andre jøder, handicappede, homoseksuelle og de slaviske folk i områderne øst for Tyskland.

Ivan: Betegnelse, som de østfrontfrivillige brugte om de russiske soldater.

Kommunisme: Ideologi der bygger på ideen om et klasseløst samfund med fælles ejendomsret, og som var grundlag for Sovjetunionens politiske system i perioden 1922-1991.

Koncentrationslejr: Kaldes også kz-lejr. Fangelejr, hvor det tyske styre indespærrede jøder, politiske modstandere og andre befolkningsgrupper, der blev anset for samfundsskadelige. Hverdagen i lejrene var præget af sult, tvangsarbejde, sygdom og ekstrem vold med mange døde til følge. Nogle af lejrene var såkaldte udryddelseslejre, som havde til formål at slå mange mennesker ihjel på en effektiv måde. Primært ved hjælp af gasning. I perioden 1942-1944 blev omkring 4 millioner mennesker dræbt i udryddelseslejrene.

Krigsforbrydelse: Handlinger, der strider mod internationale konventioner og love om reglerne for krig. Krigsforbrydelser er typisk drab og mishandling af krigsfanger eller civilbefolkningen i besatte områder samt plyndringer eller krigsmæssigt unødvendige ødelæggelser.

Lidet estimerede: Upopulære.

Partisanbekæmpelse: Partisaner = modstandsfolk. Kamphandlinger mod oprørsgrupper i de besatte områder. Ikke blot i de besatte dele af Sovjetunionen men, især også i Jugoslavien var der mange partisangrupper.

Reichsführer-SS Heinrich Himmler: Den øverste chef for det tyske politi og SS.

Sovjetunionen/Sovjetisk: Sammenslutning af stater i det østlige Europa og Asien i perioden 1922-1991 med Rusland som det klart største og dominerende land.

Litteratur anvendt i dette hæfte:

Christensen, Claus Bundgård, Niels Bo Poulsen og Peter Scharff Smith: Per Sørensen: Officer og gerningsmand – en dansk SS-officer. I Mariager, Rasmus (red.): Danskere i krig 1936-48, Gyldendal 2009.

Larsen, Dennis og Therkel Stræde: En skole i vold – Bobruisk 1941-44 Frikorps Danmark og det tyske besættelsesherredømme i Hviderusland, Gyldendal 2014.

Nielsen, Henrik Gjøde: En soldatergrav på Løkken Kirkegård - fra Vendsyssel til Østfronten - fra Berlin til Løkken. I Vendsyssel Årbog 2011.

Nielsen, Henrik Gjøde: På den anden side – Hvordan vi husker hvad vi ikke vil vide, Kystmuseets Forlag 2021.

www.folkedrab.dk

SS: Tysk nazistisk organisation, der oprindeligt varetog sikkerhedsopgaver for det tyske nazistparti. Organisationens væbnede styrker blev kaldt Waffen-SS. Waffen-SS udførte en stor del af krigsforbrydelserne på Østfronten. SS stod også for udryddelseslejrene og folkedrabet, der fandt sted i disse.

Østfronten: Området i landene øst og sydøst for Tyskland, hvor kampene mellem Tyskland og Sovjetunionen fandt sted.

Undervisningsmaterialet **Med gerningsmandens øjne** handler om, hvordan en tilsyneladende helt almindelig mand fra Øster Vrå i Nordjylland kunne blive overbevist nazist og deltage i krigsforbrydelser på Østfronten under 2. Verdenskrig. Hæftet består af en kildesamling med udvalgte breve skrevet af SS-manden, Per Sørensen samt arbejdsopgaver hertil. Hæftet er målrettet historieundervisningen i 8.- 9. klassetrin.

